



Foto: Ivo HAVLÍK

NEPRÁVOM POPRAVENÝ

ANTON BLAHA

Zamyslenie nad tragickým životným príbehom VILIAMA GÉRIKA a knihou, ktorá približuje jeho osud

V príbehu života VILIAMA GÉRIKA sa čitateľ zoznámí s púťavým, nevšedným a pohnutým osudom mladého parašutistu zo Slovenska počas druhej svetovej vojny, ktorého vlastenecké presvedčenie motivovalo vstúpiť do československej zahraničnej armády, absolvovať náročný výcvik a neskôr zoskočiť na územie protektorátu v úsilí pomôcť českému odboju. V Čechách sa ocitol v zložitej životnej situácii, ktorú nezvládol, a priviedlo ho to k prihláseniu v Prahe na českej polícii a neskôr k prinútenej spolupráci s gestapom. Po prepustení z jeho pazúrov sa znovu rozhodol aktívne odporovať cudzej mocnosti, až sa ocitol ako nepriateľ ríše v krutých koncentračných táboroch v Terezíne a Dachau. Po skončení druhej svetovej vojny sa prihlásil štátnym orgánom a skončil pred retribučným súdom v Prahe, ktorý ukončil jeho mladý život na šibenici. **JOZEF LEIKERT** v tomto dramatickom diele sleduje život mladého človeka od detských rokov až k tragickej smrti.

Prekvapujúca pozornosť zabudnutému mladíkovi zo Slovenského Medera

Prekvapila ma autorova voľba venovať sa neznámemu, zabudnutému mladíkovi zo Slovenského Medera (teraz Palárikovo) Viliamovi Gérikovi. Veď v svojom portfóliu má vynikajúce *chef d’oeuvre* o obdivuhodnom spisovateľovi Ladislavovi Ťažkom, nezabudnuteľnom hercovi Jozefovi Kronerovi, vynikajúcom spisovateľovi Ladislavovi Mňačkovi, vzácnom lekárovi Jaroslavovi Šimanovi, nebojácnom novinárovi Romanovi Kaliskom, perfektnom výtvarníkovi Vincentovi Hložníkovi, horolezcovi a vedúcom expedícií Františkovi Kelem, najdlhšie pôsobiacom parlamentnom stenografovi Josefovi Kocourkovi či o Markovi Frauwirthovi – slovenskej obeti študentských represálií 17. novembra 1939 v Prahe, ale aj o utekajúcich väzňoch z koncentračného tábora Auschwitz–Birkenau Alfrédovi Wetzlerovi, Rudolfovi Vrbovi a ich záchrancovi Ondrejovi Čaneckom.

Všetky diela patria do zlatého fondu slovenskej a českej literatúry faktu. Nehovoriac o dvoch knihách *Osobnosti Slovenska I a II*, v ktorých zachytil 222 osudov slovenských veľánov. Preto ten môj údiv nad zvolenou témou spisovateľa J. Leikerta. Odpoveď nachádzam v charakteristike jeho spisovateľskej tvorby od popredného slovenského literáta a filozofa DALIMÍRA HAJKA, ktorý v súvislosti s jeho dielami v oblasti literatúry faktu uvádza: „*Leikertov vynachádzavý štýl neraz pomáha objavovať doteraz nepoznané, nepovšimnuté alebo nepreferované zákutia všeobecných dejín ľudskej spoločnosti, ktoré akcentuje paralelne s tichými dejinami drobných aktérov, všíma si ich popri súčasnom poznaní historických, psychologických a sociálnych podmienok. Podstatu hodnôt nikdy nehľadá mimo človeka.*“

Vlastne aj mne dal autor malú príležitosť, aby som zaujal stanovisko k osudu hlavného hrdinu jeho najnovšej knihy, ako právnikovi najmä s dôrazom na rozsudok Mimoriadneho ľudového súdu v Prahe, ktorý Viliama Gérika odsúdil na trest smrti. Staroveký mysliteľ Aristoteles pred viac ako dvoma tisícročiami vyslovil myšlienku, ktorá je dodnes aktuálna. Spočíva v tom, že spravodlivosť je dokonalou cnosťou preto, lebo kto ju má, môže ju využiť nielen u seba, ale aj vo vzťahu k iným ľuďom, čo pri ostatných cnostiach nie je možné. Uvažoval som, ako sa dá aplikovať myšlienka najvšestrannejšieho mysliteľa starovekého Grécka na povojnovú spoločnosť a na prípad V. Gérika, na jeho život, osud, na jeho omyly a nakoniec aj neočakávané tragické rozuzlenie jeho mladého života smrťou na základe súdneho rozsudku.

Spoznať a posúdiť osudové kroky protagonistu

Mladosť zvyčajne býva plná ilúzií, ale je pre ňu charakteristické aj bohatstvo nádejí. Áno, patria k nej aj plné priehrštia naivity. Aj naivita mladého chlapca zo Slovenského Medera, ktorý zdolával početné prekážky v zahraničnom i domácom

odboji, aby sme ho po oslobodení uvideli v rukách kata. Ako možno aplikovať vyššie definovanú cnosť spravodlivosti na pestrý a často protirečivý život nášho hlavného hrdinu? Kladiem si otázku: Mal v sebe cnosť spravodlivosti? Vzápätí si musím položiť ďalšiu otázku: Mohol ju uskutočniť? Ak na ňu odpoviem kladne, pýtam sa: Mohol ju uskutočniť nielen u seba, ale aj vo vzťahu k iným ľuďom, svojim spolubojovníkom, priateľom, známym? Pokúsme sa z tohto pohľadu spoznať a posúdiť osudové kroky nášho protagonistu. Prvé, čo nám určite v súvislosti s týmto mladým človekom napadne, sú záchvevy hrdinstva v jeho živote, ale aj početné naivné rozhodnutia. Bola to najskôr mladícka dôvera, s ktorou československí parašutisti odlietali z anglických letísk do Protektorátu Čechy a Morava bez akýchkoľvek reálnych informácií o živote krajiny, o tom, ako rozlične sa v ňom správajú ľudia k výsadkárom a čo možno od nich očakávať. Dúfam, že nepreženiem, ak poviem, že tu došlo k prvej zrade parašutistov, k prvej nezodpovednosti pri ich príprave na poslanie, ktoré mali plniť. K mladíckej naivite a neinformovanosti patrí aj Gérikova viera, že keď sa v svojej bezradnosti prihlási na českej polícii, bude odoslaný na Slovensko, resp. do Maďarska, no nakoniec sa ocitol v rukách gestapa.

A mohli by sme pokračovať až do konca jeho života vo vymenovávaní naivných a často životunebezpečných rozhodnutí a prejavov. Ak som spomínal zradu našich parašutistov, ktoré zažili, nesmieme zabudnúť, že ich bolo viac. Napríklad nemali takmer nijaké informácie o pomeroch v protektoráte, kontaktné adresy takisto neboli spoľahlivé, lebo sa, najmä pre strach obyvateľstva, neosvedčili. A Gérik zažil aj zlyhanie paradesantov z vlastnej skupiny, keď ho nechali samého pre neho v neznámych Čechách.

Spravodlivosť, podľa Aristotela jedna z najväčších a najdokonalejších cností, je symbolizovaná v právnom aj civilnom ponímaní ako žena, ktorá drží v ruke váhy a má zaviazané oči ťatkou, aby bola nestranná, nenakláňala sa ani na jednu, ani na druhú stranu a rozhodovala nezaujato, ako zväčša jej reprezentanti na zemi – sudcovia.

Zrejme pred veľmi zložitú posudzovanie nestrannosti a objektívnosti bola bohyňa spravodlivosti postavená v úsilí dosiahnuť najvyššiu cnosť podľa zásady, že každý má dostať to, čo mu podľa zákona patrí. Nemôžem sa zbaviť dojmu, že jej pohľad na rozhodovanie retribučného súdu v Prahe nám v prípade Viliama Gérika čas zatienuje oči a komplikuje hodnotenie pozemského aplikovania spravodlivosti. Tiež nastoľuje vážnu otázku: Mal súd, ktorý riešil prípad Gérik, pri rozhodovaní cnosť spravodlivosti?

Pochybnosti o zámere retribučných orgánov

Moja mienka je ovplyvnená rozhodovaním súdu, ktorý neprozreteľne spojil do jednej kauzy osudy dvoch diametrálne odlišných osôb, parašutistov, teda Čurdu a Gérika. Povedzme, že zradcov, ktorí sa ani dobre nepoznali, ani k sebe v Anglicku ani v protektoráte nepatrili a spolu nikdy nekonali. V trestnom konaní platí zásada, že do spoločnej vyšetrovanej a súdnej kauzy patria podľa moderného trestného práva predovšetkým spolupáchatelia, teda tí, ktorí sa spojili. V danom prípade bolo toto pravidlo popreté. Karel Čurda a Viliam Gérik sa nespojili, ale viac či menej páchali v určitom období súbežnú trestnú činnosť, teda nemali byť súdení spoločne. Preto vzniká pochybnosť, aký zámer mali retribučné orgány, keď ich stíhali a súdili ako spolupáchateľov. Zdá sa, akoby si justícia toto úskalie uvedomovala, keď v enunciacie odsudzujúceho rozsudku Mimoriadneho ľudového súdu v Prahe po hlavnom pojednávaní uznala, že obaja obžalovaní sú vinní, že v roku 1942 a neskôr v Prahe sa spojili s gestapom a pomáhali pri pátraní po iných česko-slovenských parašutistoch.

Do týchto riadkov treba dopísať len jedno chýbajúce slovíčko, také dôležité a zásadné, že konali spoločne. Spomínaný plurál tam súd nemohol použiť, ale z celého znenia textu skutkovej vety vyplýva, akoby existoval a bol prirodzený, hoci je evidentne jasné, že ani Čurda, ani Gérik nikdy spoloč-

ne nekonali. Jednoznačný záver teda je, že keď nekonali spoločne, nemohli byť ani spolu súdení, ani spolu odsúdení na rovnaký fatálny trest smrti. Ich životy, motívy a osudy boli diametrálne odlišné. Prikláňam sa k tomu, že v pozadí celého spoločného stíhania akoby vedľa štátneho znaku visel nevyslovený symbol: jeden Čech – jeden Slovak.

Chudák Gérik! Nedostal sa ani do Maďarska, ani do rodného Slovenského Medera, ale pod šibenicu. Spravodlivosť je dokonalou cnosťou len vtedy, keď sa dodržiavajú zákony a pravidlá, inak je slepá, ako bola aj v tomto prípade, keď spojila dvoch ľudí, dva osudy, ktoré k sebe nepatrili. Apropos, keď hovorím o rozsudku Mimoriadneho ľudového súdu v Prahe, musím konštatovať aj ďalšie faux pas. Karel Čurda je obžalovaný aj odsúdený rozsudkom ako prvý páchatel' a Viliam Gérik ako druhý v poradí. V odôvodnení rozsudku sa predseda senátu rozhodol zmeniť poradie a najskôr odôvodňoval, prečo je vinný a na aký trest odsudzuje druhého obžalovaného Viliama Gérika. Nezvyčajné. Nedbalosť? Alebo zámerne zamenené poradie na zdôraznenie viny a trestu druhého obžalovaného? Z akých dôvodov? Neviem, prečo nás necháva Mimoriadny ľudový súd takou nezvyčajnou zmenou v odôvodnení domýšľať si a dohadovať sa.

Rozsudok s mnohými nepresnosťami a často s absenciou obhajoby

Po preštudovaní rozsudku retribučného súdu a jeho výroku o treste mi prichádza na myseľ aj ďalšia naliehavá otázka: Prečo nebola do dôsledkov preverená obhajoba obžalovaného Viliama Gérika? Prečo ju takmer opomenuli? Prečo nevy počuli všetkých svedkov navrhovaných Viliamom Gérikom? Prečo bolo nedostatočne zdokumentované prezradenie parašutistov u Josefa Svobodu, ktoré najviac priťažilo Viliamovi Gérikovi? Podrobné zistenie skutkového stavu, najmä v prípade hrdelných rozsudkov, bola retribučná justícia povinná rešpektovať ako základnú premisu trestného konania v duchu spomínanej spravodlivosti. Nemôžem sa zbaviť dojmu, že šibenicu, ktorú držala v rukách česko-slovenská povojnová justícia, mnohé rozhodujúce veci nezanedbateľné pre ortiel' nad Viliamom Gérikom akoby prehliadala. Napríklad rozsudok trpí mnohými nepresnosťami a často absenciou obhajoby.

Gérik sa bránil sám pred súdom, ako keby nemal obhajcov. Otázne je, či vôbec boli na celom pojednávaní. Najskôr nie, sám navrhol početné dôkazy na svoju obranu, ktorým súd vyhovel len čiastočne. Závažným nedostatkom postavenia obžalovaného bolo oneskorené ustanovenie obhajcu, prak-

Pokračovanie na str. 3

JAROSLAV ČEJKA

Černé ryby, žádná bílá

Kolísám mezi dvěma zly.
Vracím se domů z bistra.
Nepatřím k těm, kteří našli
v životě svého Mistra.

A už ho ani nehledám.
Ticho a samota léčí.
Chci se svou zlobou zůstat sám.
Chci ji mít ve své péči.

Je ve mně pusto jak v paneláku,
plném neznámých nájemníků.
Kyselé ksichty. Okurky v láku.
V půlnoční hlavě hejno mníků.

PRVNÍ PARTA

KAREL ČAPEK

„A co... dělala parta?“
„Copak já vím,“ hučel Pepek. „Já byl, člověče, oddělaný, do mě děda Suchánek pumpoval vzduch; ale když jsem přišel k sobě, tak všichni byli uvnitř, jako za Adamem, - jak se do té díry vešli, to teda nevím. První se vydrápal Matula, držel se za hlavu, a prý zle je, celá chodba se láme. To tam chtěl ještě vlízt Suchánek, ale - uvnitř někdo křičí, ven, všichni ven! Nejdřív se dostal ven Hans, kloubky měl odřené na kost, a vymknutou nohu, nebo co, kulhal kus dál, opřel se hlavou o dřevo a brečel ti jako malý kluk, ani masku si nesundal. To víš, ona to byla jako jeho chodba - Pepkovi se nějak křiví huba a rychle mrká. „Sakramentský prst,“ sykl zlostně. „To ti, člověče, pálí jako čert!“
Standa ani nedýchá. „Tak dál, Pepku-, „Jo,“ pokračoval Pepek po chvílce. „Ale jen byl Hans venku, tak ryc! Prasklo to zrovna za Suchánkem, a dědek ti skočil jako blecha; to praskly ty nalomené kopny, co ještě držely strop v té Hansově chodbě, pamatuješ se? Prolomily se až k počvě, a hned se na ně sesypalo nadloží. Ještě jsem byl s Matulou

že jsem kudla a mrňous, aspoň jsem se protáhl takovou škvírou.“
Pepek se dojatě vysmrkal. „Vidiš, taky přišel k rozumu. A Matula vlastně zachránil Andrese, - jak se to tak všecko rozuzlí! Jenom Adam tam holt zůstal...“
Pepek si zarytě hrál prsty do krve rozbitými s několika drobty na stole. „Inu taky se to teda rozuzlilo, že jo.“
„A... bude se tam pracovat dál... aby ho aspoň vytáhli?“
Pepek zavrtěl hlavou. „Kdepak! Ti tři se už dávno museli udusit jak myši... Ještě jsme se nahoře myli... to víš, moc nám do mytí nebylo - , když k nám přišel Andres a povídá, hoši, tak osmnáctka je aus, zastavuje se tam načas práce. Prý vrstvy v pohybu, a tak. My jsme to teda ještě viděli, jak se na osmnáctce prolomil strop, hned vedle té Hansovy chodby; ono to pořád v nadloží dávalo znamení, že něco ještě přijde, a tak jsme si na to počkali. Abysme to jako měli nabeton, že už se nedá nic dělat. A taky jo. Asi za sedm minut to nahoře hrklo, no, a přišel zával, člověče, kopny praskly jako párátka, a prachař povídá, tak, mládenci můžeme domů. To bylo asi o půl osmé.“
Pepek se škrábal

Karel Čapek se v První partě evropské politiky 30. let nikde nedotýká přímo, ale přesto jeho nesouhlas s ní cítíme za tím, proč se jeho hrdina potřebuje prodrat k pochopení prosté lidské solidarity a proč se seznamuje s pevným světem hodnot hornického života, s mezilidskými vztahy, které při katastrofě selhat nemohou. V dělnickém prostředí stále ohrožovaném osudovými zásahy se Čapek snaží nalézt útočiště opravdové lidskosti.“
Úryvek tiskneme v souvislosti s letošním ukončením těžby černého uhlí v českých, moravských a slezských hlubinách, k němuž došlo po 250 letech. Se shodným motivem jsme v minulém vydání zveřejnili úryvek z románu Josefa Fraise Šibík 505; jeho děj se odehrává v ostravsko-karvinském revíru, na jehož šachtách autor, horník vyučený v Havířově, řadu let skutečně fáral a kromě Šibíku 505 „vytěžil“ ještě román Muži podzemního kontinentu.

Připravili: **Bohumila SARNOVÁ** a **Ivo HAVLÍK**



Ilustrační foto: **Filip HAVLÍK**

o krok dál, člověče; jak jsem byl po tom plynu jako pitomý, tak bych se nebyl hnul z fleku. A Suchánek povídá, jezus, prachař je tam, a Martínek taky! Tak jsme na sebe koukli, a já už myslím, skočím pro novou partu, s tímhle my nehme; a najednou se ten zával začal hýbat a zvedat sám, jako když si krtek zvedá krtinu. ‚Matulo, hever,‘ heká z toho závalu Martínek, ‚za mnou je Andres.‘ On ti Martínek držel zvnitřku tu prolomenou kopnu na zádech a zkoušel ji zvednout i s tím závalkem. Vidět ho nebylo, jen se za ním to dřevo a kamení drobet hýbalo.“

Pepek oživil. „To ti bylo, člověče! Matula stál jako trdlo, nemohl to pořád pochopit; a já se Suchánkem jsme začali horempádem odhazovat rukama to kamení, abysme jako odkryli tu kopnu, co ležela na Martínkovi; ale shora se pořád sesypával nový kámen. Už bylo vidět tesaře, jak se s námahou pod tím dřevem šklebí a heká, a teprve teď řekl Matula ‚a jo‘ a mazal pro nějaký hever. ‚Mládenci,‘ povídá Martínek, ‚marná sláva, já už to tu neudržím.‘ Ale to už tu byl Matula a nes ti celou stojku, jako by to tužka byla; a ještě že si ji nedal za ucho. ‚Můžeš to podstrčit?‘ povídá Martínek, jako by dělal na výdřevě. ‚Tak ještě kousek. Ještě dál, tady je dost vůle. Jen dál, člověče. Až tě řeknu, tak začni zvedat.‘ To nemáš ponětí, Stando, jaká tíha na něm ležela. ‚Tak ted,‘ řekl, a Matula se opřel ramenem o tu stojku. Člověče, to jsem v životě neviděl,“ vyhrkl Pepek a musel se samým obdivem napít.

„To jsem teda neviděl,“ opakoval. „Matula zvedá ramenem tu stojku, nohy se mu takhle klepou námahou; ta kopna se ti narovnává, zával se zvedá, a Matula tlačí to všechno, kámen i dříví, zpátky do nadloží. Hergot, to byla síla,“ supěl Pepek. „Já mu běžím pomoot, ale Matula jen funí, kuš nepleť se mi tady, zvedá to sám, - člověče, jako by držel na rameni těch šest set metrů skály nad námi. Ti řeknu, my jsme zapomněli na Adama i Martínka a koukali jsme s otevřenou hubou jenom na Matulu. Taková to byla... nádhera,“ bručel Pepík nejistě. „Škoda, žeš tam nebyl. Ale to už se Martínek hrabal ven a povídá, ještě drž, Františku, ještě je tam Andres; a znova se sehnul pod tu kopnu a stahoval ruku po Andresovi. Matula se celý klepal jako rosol, chroptěl a z nosu mu čůrkem hrkala krev, ale držel, a ještě to kapánek nadzved; ale to už Martínek vytahoval prachaře ven. No, a jak jsme ho stáhli, tak rup, a ta stojka se dole přelomila a celý ten zával si zase sed na počvu, jen o chlup že Matula uhnul. Taky byl nejvyšší čas,“ mínil Pepek kriticky. „Ještě moment a snad by mu tou námahou prasklo srdce nebo co; hrozně ti zmodral a jenom chrčel. Copak Andres, to bylo jen pohmožděné rameno; ale o Matulu jsme měli strach, pleskl ti sebou na zem jako mokrý hadr. - Ještě že se mu spustila z nosu krev, to mu ulehilo; Hans ho utíral vlastní košili a div ti ho nelíbal. Kruci, to byla šichta,“ oddechl si Pepek. „A první, co řekl Andres, bylo, koukej, Pepku,

na ježaté palici. ‚Adam tam má zatím hrobeček, Stando, to ti jsou vagóny kamene. Tomu už jistě nečouhá noha ven, jako když jsem ho tam viděl. Pořád si myslím, kdy se ta jeho sbíječka zastavila,‘ vyhrkl a vstal se zkrabatělou tvář. ‚Já přijdu hned.‘“

Standovi stéká podle nosu dětská slzička. Tak tedy Adam. Hledí si ho představit, dlouhého a nahrblého, jak upřeně a nepřítomně mrká z těch hlubokých důlků; ale místo toho ho vidí s maskou na hlavě, ten gumový chobot se mu vážně a důstojně bimbá, vypadá jako nějaký bůh se sloní hlavou, jen strašit. Nebo jak se zrcadlil v té skleněné kouli, - široká, rozšklebená hlava, jako by ji někdo rozsedl, a pod tím ty tenké nožičky - Jak málo jsme o něm vlastně věděli, myslí si Standa s hrdlem sevřeným. Jak málo ví člověk o člověku, a přece - jako by zemřel kus tebe sama, když někdo umře.

Pepek se vrací, má červené oči a hojně smrká. „Aby sis nemyslel, Stando,“ brumlá nedůvěřivě, „my jsme udělali všechno, co jsme mohli, abysme z toho Adama dostali, třeba už bylo síchr po něm. Tos neviděl, co kluci vyváděli, zrovna nehtama by ty skály trhali; ale když Andres řek zpátky, tak se už nedalo nic dělat. A když už to všechno spadlo, tak se nikdo nechtěl odtamtud hnout; postavili jsme kahany vedle sebe, aby jako svítily na Adamovu poslední cestu, a děda Suchánek se za nás za všechny po havířsky pomodlil. Nahoře to harašilo a sem tam se ti do toho ticha sesypal nový odlupek - Copak funus měl Adam pěkný; Hans salutoval a takové ti slzy mu tekly - Docela nic se za to nestyděl,“ hučel Pepek a mnul si oči. „Andres ti taky brečel, a Matula řval jako kurva. A pak řekl Martínek, tak sbohem, Adame, - ale nechali jsme mu tam svítit jeden kahan, jako místo věčné lampy, aby tam nezůstal tak potmě. Copak, my jsme byli dobrá parta, Stando. Aní by člověk nevěřil, jak jsme se k sobě šikli.

- - -

PRVNÍ PARTA je román Karla Čapka, který byl poprvé vydán v roce 1937. Román o lidské statečnosti vypráví příběh hrstky lidí, kteří v extrémních podmínkách musejí zmobilizovat veškerou svou odvahu, kamarádství a solidaritu.

Podklad pro práci na románu Karel Čapek získal pobytem mezi horníky v dolech na Kladensku.

Na záložce přebalu 10. vydání První party, které vyšlo v nakladatelství Československý spisovatel v roce 1989, čteme: „V době poznamenané válečnou agresivitou a zakořeňováním diktátorských režimů hledá spisovatel mezi společenskými silami ty, které jsou s to čelit neblahému vývoji nebo alespoň uchovat základní lidské hodnoty.

EVA FRANTINOVÁ

Vojtěch Mihálik – 100!

Příběh s telefonem

Mihálikovu báseň Příběh s telefonem jsem četla na vltavském nábřeží. Vím, že jsem měla na sobě jarní kostým barvy světlé zeleně a v ruce držela časopis. Byly to skutečně Květy? Myslím, že Příběh s telefonem přebásnil Karel Sýs. Nebo se pletu - přebásnil snad Mihálikův Příběh s vlakem?

Muselo to být hodně dávno, ale já tu báseň čtu stále. Stále vidím rozevřené Květy. A nábřeží. Několikrát za týden mnou proletí záhadné poselství „z druhého břehu“, hlas profesora Kuzmíka z básně, která si sáhla na věčnost, několikrát týdně (nejenom když jdu podél vltavského nábřeží u mostu Legií) mnou proletí mé i Karlovo nadšení: „Tohle je přece báseň!“

(20. března 2026 uběhne 100 let od narození Vojtěcha Mihálika)

Vojtěch Mihálik

Přitažlivost

Noc jako černá růže
mí spává pod oknem.
Vánky jí teskné písně hrají,
a šefíky ji ukrývají,
aby ji nikdo nenašel.

Jen měsíc, starý záletník,
už vyčmúchal ten tajný kout.
A ona sní, že nikdo neví...
A on k ní chodí na návštěvy
a nemůže se odtrhnout.

(Z výboru básní Ale jsem to já vydal v roce 1986 Československý spisovatel, přeložil Karel Sýs)

Pokračování ze str. 1

ticky iba niekoľko dní, možno len hodín pred pojednávaním, takže obhajca zrejme obžalovaného Gérika vo väzení nenavštívil, neprediskutoval s ním jeho obranu v takom dôležitom procese, ktorý viedol súd k uloženiu trestu smrti, a nie je preukázané ani to, že v priebehu súdu konal aktívne v prospech obrany Viliama Gérika.

To sú osobitne dôležité skutočnosti z procesu, keďže *„obhajoba môže ukázať, kde sa už obžaloba nevedie opravdivo, ale kde sa jej používa v službe iným, napríklad politickým alebo hospodárskym účelom ako zbrane“*, ako tvrdí známy nemecký filozof Karl Jaspers v štúdií *Otázka viny*. Ďalšie nepresnosti rozsudku spočívajú v tom, že Viliam Gérik sa neprihlásil sám na gestape, ale na českej polícii, ktorá ho nedobrovoľne odovzdala nacistickým úradom. Ďalej, že takzvanú odmenu vybavil preňho, či skôr pre seba, Oscar Fleischer, ktorý vlastne aj ňou disponoval.

Z priebehu dokazovania aj z rozsudku vyplýva, že súd nedocenil Gérikovo úsilie vrátiť sa späť do Anglicka ani to, že sa postavil proti gestapu, za čo bol kruto potrestaný pobytom v koncentračných táboroch Terezín a Dachau, čo jednoznačne vysvetľuje, na ktorej strane stál a kde sa pohyboval. Zdá sa, akoby súd v rozpore so všetkými faktmi posúdval Gérika čoraz bližšie a bližšie ku Čurdovi, aj keď sa správaním, motívmi konania od seba diametrálne odlišovali a v rozhodujúcich fázach, naopak, vzdaľovali.

Protizákonný a nespravodlivý hrdelný ortel

Po všetkom, s čím som sa zoznámil a čo som sa dozvedel z rozsudku, nemôžem sa ubrániť dojmu, že Mimoriadny ľudový súd v Prahe prehliadol a podcenil, resp. nedocenil mnohé rozhodujúce skutočnosti v živote V. Gérika po jeho nedobrovoľnom odovzdaní gestapu. Prichodí mi to tak, akoby, žiaľ, súd vopred pracoval s tézou, že obaja obžalovaní sa nemôžu vyhnúť absolútnemu, hrdelnému trestu. Aj preto svoje uvažovanie o V. Gérikovi môžem zhrnúť tak, že hrdelný rozsudok nad ním bol protizákonný a nespravodlivý.

Autorov obdivuhodný 30-ročný zber podkladov o osude V. Gérika

Keď sa vrátim k historicko–literárnemu dielu o živote a osude Viliama Gérika, môžem s uznaním konštatovať, že J. Leikert pozorne a starostlivo zaznamenáva jednotlivé kroky hlavného hrdinu, usmievaťého, šikovného mládenca zo Slovenského Medera, až k jeho nezaslúženému justičnému odchodu z tohto sveta. Pozoruhodné je, že podklady zbieral tridsať rokov, a to je už čo povedať. Ani jedna veta tohto diela nie je prázdna, nezaujímavá, nie je bez napätia a vzrušenia. Obdivujem, ako autor sledoval od mladosti, od školských rokov všetko, čo bolo o Gérikovi dostupné a čo mohol získať, aby dotvoril jeho pravdivý a úplný portrét. Obdivujem, ako si overoval kroky svojho hrdinu pred vnútorným a psychickým zlyhaním, keď sa v duševnom rozpoležení prihlásil na českej polícii, ako v úsilí pochopiť jeho psychiku chodil



Ilustrační foto: Ivo HAVLÍK

a hľadal všetky dôležité miesta v Prahe i na Slovensku, kde sa hlavná postava knihy pohybovala.

Skutočne obdivuhodné úsilie o stotožnenie sa, porozumenie a pochopenie zmysľania a konania historickej osobnosti! Je to ďalšie pozoruhodné dielo Jozefa Leikerta, ktoré má vynikajúce dokumentačné a pútavé, priam románové čitateľské parametre, ojedinelé v našej literatúre faktu či v historicko–literárnych prácach.

Pôsobenie parašutistov v Anglicku a v protektoráte Čechy a Morava

Môžeme povedať, že je to veľmi seriózna práca, ktorá sa pozorne zaoberá aj pôsobením Slovákov a Čechov v paradesantných výcvikových strediskách v Anglicku. Starostlivo sa zaoberá i zložitým pôsobením parašutistov po ich vysadení v Protektoráte Čechy a Morava, ich zložitými osudmi, odbojom, hrdinstvom aj zradami. Bez tohto dramatického príbehu by náš pohľad na odboj Slovákov a Čechov počas druhej svetovej vojny, ako aj na mnohé ústrky a úskalia po nej nebol kompletný a dokonalý. Za to patrí autorovi vďaka.

Jozef Leikert: VILIAM GÉRIK – O MILOSTĚ SOM SA NEDOPROSOVAL (Osud popraveného parašutistu, vycvičeného počas druhej svetovej vojny vo Veľkej Británii). Bratislava: Luna v spolupráci s Klubom generálov SR, 1. vyd., 808 s., ISBN 978-80-972935-8-1

Redakce LUKu se 24. září 2025 zúčastnila pražské prezentace citované knihy. Před vlastní recenzí dáváme přednost slovenskému zhodnocení mimořádné osmisetstránkové knihy, které zveřejnil bratislavský Literární týždenník ve svém dvojčísle 41/42/2025. Spřátelenému časopisu Spolku slovenských spisovatelů děkujeme za souhlas. Připomínáme, že Leikertova kniha v loňském 34. ročníku Mezinárodních literárních cen Egona Erwina Kische získala hlavní ocenění. Porota uvedla, že autor se „věnoval tragickému osudu vojáka československé zahraniční armády a výsadkáře, jenž byl po válce obviněn z kolaborace a popraven. Autor se snaží tento historický verdikt zpochybnit a otevřít novou debatu“.



Gérikovi se aktuálně rovněž věnuje polský historik Piotr M. Majewskij v obsáhlé knize Jen ať si nemyslí, že jsme kolaboranti - Protektorát Čechy a Morava, 1939-1945, kterou v závěru loňského roku v českém překladu Markéty Páralové Tardy vydalo nakladatelství ARGO. Polský autor však Gérikovo „kolaboranství“ nepochybnuje.
Připravil: Ivo HAVLÍK

KDO ZA TO MŮŽE? BOHUMILA SARNOVÁ

To je otázka? Přitom je to tak jednoduché. Přece matka Příroda. Kdyby se kdysi dávno, pra pra dávno nerozhodla k takovému činu, kterým bylo stvoření lidského druhu, mohl být na vznikle planetě Zemi klid a mír. Ale to ona ne! Nestačilo jí erupcemi, výbuchy, požáry a lávovými potoky vytvořit jednotlivé kontinenty. Roztrhat celistvou vzniklé plochy a dát tak vzniknout světadílům. Nestačilo jí vytvořit oceány a moře. Začala zprvu nesměle osazovat planetu a po všech těch malicherných pokusech s drobotinou, flórou a faunou, také obřími tvory – brontosauiry a jim podobnými obry.

To vše jí nestačilo a zkusila vytvořit něco zvláštního, určitě ke svému uspokojení – totiž člověka. No to ale vůbec nemohla tušit, kam až se její záměr nasměruje, jak se její pokus o výtvor čehosi lidského časem zvrtnе. A to sakra pořádně! Jenže, pozdě bycha honiti! Prostě se jí to vymklo z rukou.

Začalo to nenápadně. Člověk, už tvor vzpřímený, se chopil toho, co měl nejbliže po ruce. Klacku a kamene. Člověk měl už i svůj protějšek, se kterým sdílel brloh či jeskyni a počal s ním – tedy s ní plodit potomstvo. Jenomže se objevil někdo větší, silnější, mocnější. Družku mu ukradl. A nedělo se to jen tak v míru. Prostě se do sebe pustili. Silnější vyhrál. A tady to všechno postupně a plíživě započalo. Právem silnějšího. Vznikaly celé tlupy a ty zase vyrážely proti jiným tlupám. Bojovníci si navzájem kradli nejen ženy, ale už i lepší nástroje, kusy mamuta, obilí.

Co na to matička příroda? Nic. Už jen zoufale přihlížela, co se ještě stane, kam to všechno povede. Jednoduše řečeno: vymklo se to holce z rukou.

Podle biblických příběhů o stvoření Adama a Evy – pramáti a praotce, nastalo jejich vyhnání z rajské zahrady, kvůli snědenému jablku poznání. Ale ještě před stvořením těchto dvou jedinců měl Bůh nemálo práce. Opět řečeno slovy Bible – uskutečnil svůj záměr za pouhých šest dnů, tedy každý den postupně něco. Vytvořil Zemi. Sedmý den už odpočíval, než mu siestu překazila Eva s Adamem. Když si, jako člověk ryze ateistický, zalistuji v odborných materiálech, mohu konstatovat, že i v nich najdu podobnosti a shody s tvůrcem nejvyšším. Ovšem v mnohem jiných časových údajích. Nejen v šesti dnech.

Vznik Země je datován do zhruba pěti zásadních etap. Geologický vývoj Země spadá ve svém vzniku až hluboko do doby 4,6 – 4,5 miliardy let, kdy odstartovala před geologická etapa – Hae-dean. Před 4 miliardami let byla formována vnitřní stavba Země – Archaikum. Život ve vodním prostředí a desková tektonika jsou datovány do doby před 3,7 miliardami let – tak zvané Prote-rozoikum.

A posuneme se do období před 680 miliony let zvaném Fanerozoikum, kdy vzniká kyslík v atmosféře a může se začít vyvíjet život. Antropocén – před 1 milionem let je již nejmladší období, zde začíná vývoj člověka – homo. V tomto směru si sice vznik světa podle vědeckých poznat-

Literatura • Umění • Kultura

FRANTIŠEK UHER - 90



Spisovatel a básník František Uher (na snímku Ivo Havlíka) dosáhne 1. března devadesáti let věku. Narozen v Havlíčkově Brodě se do rodného města vrátil ve svých dvaceti letech a žije tam dosud. Věnoval se pedagogické činnosti s postiženými dětmi, na které rád vzpomíná.

Za 70 roků literárního působení vydal 121 knih, různou formou se podílel na stovce dalších.

Je členem několika spisovatelských organizací, dlouhé roky se aktivně věnoval bulétinu Kruh, který vydává Středisko východočeských spisovatelů. Ve společenském ústraní, jemuž dával přednost, se věnoval především detektivní literatuře a dosud píše povídky pro specializované časopisy (Krimi-Signál, Jedním dechem a pod.). Stále má pocit, že si s lidmi ještě všechno nepověděl.

Získal řadu ocenění, ale váží si především čtenářského zájmu. Vedle románů, povídkových souborů a příspěvků pro časopisy a noviny publikoval přes třicet sbírek poezie a pět souborů aforismů. Drobnými recenzemi věnuje pozornost kvalitním knihám méně známých autorů.

Stále věří v sílu psaného slova a vůni papíru. V lednu vydal historický román Tvrz (Togga) a básnickou sbírku Uvnitř úlu (Kopecká), které považuje za svou labuť píseň. Do sbírky Uvnitř úlu patří připojené verše.

VÝPOČET

Mnohé bylo řečeno
mnohé bude řečeno

Mnohé bylo zamlčeno
mnohé bude zamlčeno

Mnohé bylo zapomenuto
mnohé bude zapomenuto

Tolik chyb bylo napraveno
tolik chyb zbývá napravit

INVENTARIZACE

Nic neslyší nic neřeknou
nic nemají nic nedostanou

Stanou stranou pod sosnou
bezmocní bezelstní prostí

Mocnými se stanou
vetkanou skromností

ÚSILÍ

Nezatěžujme se zbytečnými starostmi
nezatěžujme se roztroušenými kostmi
nezatěžujme se zbytečnými programy
nezatěžujme se rozsvěcením tmy

Stesky Chůze přes vyšlapané stezky
samotáři nespátřili koně osly mezky

Za pravdou se chodí pěšky

PÁLENÍ JISTOT

Jak mají moudří uvěřit moři
které hoří

HISTORICKÉ PRAVDY

A je tomu několik neděl Čas letěl
z jižní polokoule přiletěl otcův přítel
v dětství mu chlapci říkali
hrabě Monte Christo

Seděl na podstavci po pomníku padlých
v šedých očích obraz spontánní úzkosti
mrazící do kostí

Večer zmizel jako ten pomník
se jménem jeho předka Bylo to k zlosti

Historické pravdy neztrácejí na ryzosti

STOPY V ZÁVĚJI

Závěj... Všechny stopy zachovány
A není zřejmé kdo prošel do města
Spatřen houslista Den bílá nevěsta

JISTOTA

Mluv na mne
dbám o kameny na dně lomu

Nemluv
několik kamenů vezmi domů

Postav
je do stínu košatých stromů

Vysadili jsme je spolu

ÚSMĚV

Nářek křepelek
podle řek
křivolaké stezky

Přijed'
bude hezky

TI KTEŘÍ

Ti kteří odešli
ti kteří se nevrátili
ti kteří ledacos snesli
ti kteří odnesli lodice s vesly
ti kteří přebrodili přes močály
po plochých kamenech
ti kteří neváhali
hledat slunko v lidech
ti kteří promlčeli časná rozednění
ti kteří se vzdali zdění
permanentních opevnění
ti kteří nevzali na vědomí znění
laciných planých slibů
ti kteří odmítli arogantnost blesků
ti kteří neprahlí po potlesku

Ti kteří udělali chybu
ti kteří napravili chybu
ti kteří nelovili pohádkovou rybu

KDYŽ SVÍTÁ

Upřímná nepřiznaná milostná závislost
Oblost vlání Odolnost Tajené ctnosti
Bílý bizon jitra
Když svítá

Kýho výra

Pravidelně zapínám Český rozhlas 2 ve všední den, od pondělí do pátku v době od 8,30 do 9.00 hodin pořad s názvem Jak to vidí, abych tak říkajíc vstoupila přímo do žhavého středu událostí u nás doma v republice i v zahraničí.

Tentokrát jsem zaměřila pozornost na jmenovaný pořad v pondělí 9. února 2026. Redaktorkou a autorkou pořadu byla Věra Štechrová. Pozvaným hostem a glosátorem událostí byl Petr Hartman. Přiznám se, neznám blíže ani jednoho z nich. Ale zajímalo mne, o čem a o kom bude tentokrát řeč, na co oba zamiří osten svých (převzatých, nebo doporučených) názorů.

Už předem jsem předpokládala, o jakých problémech a událostech budou diskutovat v té vyměřené dopolední půlhodině. Můj instinkt mne nezklamal. Opět došlo k omílání stejných věcí, týkajících se naší politické arény, tedy scény. Znamená to: vztahy prezidenta Petra Pavla, Andreje Babiše, Petra Macinky, Filipa Turka. Jak pojede do Mnichova na Mnichovskou bezpečnostní konferenci prezident, jak ministr zahraničních věcí Petr Macinka, co si pomyslí o vztazích v naší vládě cizina, co míní udělat, či neudělat Andrej Babiš se svým Agrofertem, jaký vliv to vše má na voliče Motoristů – zda se

neodkloní od své základny, proč není dosud podána kompetenční žaloba, jak zvládne Petr Macinka dva resorty – ministerstvo zahraničí a ministerstvo životního prostředí. Jednoduše řečeno – stará písnička hraná už několik týdnů, po již dvojím vyslovení a následně ustání důvěry, či nedůvěry vládě.

Zajímavé je však to, co zaznělo závěrem. Obezlíčkou bylo zmínění problémů okolo Babišova Agrofertu a lehká glosa, že by možná mohl odkoupit i českobudějovický Budvar. Nechápala jsem, proč by se mělo jednat právě o českobudějovický Budvar, když celý pořad se točil okolo jiných problémů. Byl to divný skok na jiné téma. Nevím, co tím oba protagonisté sledovali a proč? Následně vyrukovali s rozhovorem o situaci okolo Budvaru. Konstatovali, že je dosud státním podnikem a daří se mu kupodivu výborně. Má výsledky, výborně prosperuje, není státu zátěží, spíš naopak. Otázka zněla: Jak se daří národnímu podniku ve vlastnictví státu? Jen tato lehká připomínka byla podnětem k závěrečným řečem obou aktérů v pořadu Jak to vidí.

Věra Štechrová se zeptala Petra Hartmana: „Pijete budvar?“ odpověď „Nepiju, bolí mě z něj hlava“. Otázka na redaktorku Věru Štechrovou od Petra Hartmana „A vy pijete budvar?“ odpověď „Ne, dávám přednost jiným značkám“.

Tak to byla, milí přátelé, „reklama“ pro budějovický Budvar jako víno! Takovou „vtipnou tečku“ si mohli ti dva odpustit. Mohli ji prohodit, když už museli, až když se vypnuly mikrofony. To se přece nedělá! A už vůbec ne ve veřejnoprávním sdělovacím prostředku, v tomto případě na ČR 2. Nebo že by to byl mírný pokus o dehonestaci ve smyslu, co je státní, to je špatné? Posuďte sami. Nemluvě o tom, že Budvar byl oficiálním pivem české účasti letošních zimních olympijských her.

(BSH)